

TÁRSADALMI FELZÁRKÓZÁS

A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete a társadalmi felzárkózás jogszabályi hátterét, fogalmi alapjait és a közelmúlt legfontosabb közpolitikai döntéseit, azok megvalósulását és értékelését mutatja be.

JOGSZABÁLYI HÁTTÉR

Magyarország Alaptörvénye a Szabadság és felelősség XV. cikkelyében leszögezi, hogy „Magyarország az esélyegyenlőség és társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti.”

A társadalmi felzárkózás törvényi szintű szabályozásáról a 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról rendelkezik.

A törvény szellemisége szerint a társadalmi felzárkózás mint állami kötelezettség szorosan összekapcsolódik a minden embert megillető egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség **emberi jogi elveivel**.

A törvény 31. §-a értelmében a települési önkormányzatoknak öt évente öt évre szóló helyi esélyegyenlőségi programot kell elfogadniuk. A programban „kiemelt figyelmet kell fordítani” a társadalmi felzárkózás „követelményeinek érvényesülését segítő intézkedésekre” az alábbi területeken:

- az oktatás és a képzés területén, különösen a jogellenes elkülönítés megelőzésére,
- a köz- és egészségügyi szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosításánál,
- a munkaerő-piaci hátrányok csökkentésénél és a foglalkoztatói esélyek javításánál.

KULCSFOGALMAK

Ki tekinthető szegénynek? A szegénységi küszöb Magyarországon 2012-ben az OECD2-skálával számított ekvivalens éves háztartásjövedelem mediánértékének 60 százaléka nettó 792 ezer Ft, azaz havi 66 ezer Ft volt (Tárki). E szerint a teljes népesség 17 százaléka a jövedelmi szegénység által érintett volt.

Mit jelent az anyagi depriváció? Az anyagi depriváltság mérése kilenc elemi indikátoron alapul, amelyek leírják egy háztartás pénzügyi nehézségeinek percepcióját (pl. nem engedhet meg magának évi egy hét nyaralást otthonán kívül) és tartós fogyasztási cikkekkel való ellátottságát (pl. a háztartás kénytelen lemondani az automata mosógépről). Anyagilag depriválnak akkor tekinthető egy személy, ha a kilenc tétel közül legalább három esetben megállapítható depriváltsága (Tárki).

- **Kulcsfogalmak:** szegénység, mélyszegénység, (súlyos) anyagi depriváció, alacsony foglalkoztatottság és munkaintenzitás, társadalmi kirekesztettség
- „Magyarország az esélyegyenlőség és társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti.” – Magyarország Alaptörvénye XV. cikk
- „... a társadalmi felzárkózás előmozdítása elsősorban állami kötelezettség” - 2003. évi CXXV. törvény
- **Felzárkózási politika:** „...a szakpolitikák összehangolásával és komplex beavatkozásokkal kezeli az ország társadalmi kohézió szempontjából meghatározó szociális problémáit...” – Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia
- A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia három átfogó célt fogalmaz meg a szegénység csökkentése, a társadalmi kirekesztettség újratermelődésének megakadályozása és a társadalmi összetartozás erősítése területén.

Mit jelent a társadalmi kirekesztettség fogalma? Az utóbbi évtizedekben elterjedt fogalomnak ma még nincs egyetlen általános érvényű társadalomtudományi definíciója. E fogalommal leginkább olyan egyéneket jellemezhetünk Spéder Zsolt társadalom-kutató szerint, akiknek társadalmi helyzete az „*anyagi hátrányokon kívül más egyenlőtlenségi dimenziók szerint (pl. iskolázottság, munkaerőpiac, etnicitás, stb.) kialakuló hátrányokat is magában foglal*”.

A depriváció Magyarországon a népesség arányában (%)			
	2010	2011	2012
Anyagi deprivációs ráta	39,9	42,2	44,0
Súlyos anyagi deprivációs ráta	21,6	23,1	25,7

Forrás: Infoszolg/KSH - Statisztikai tükör 2013/66.

NEMZETI TÁRSADALMI FELZÁRKÓZÁSI STRATÉGIA ÉS EURÓPA 2020 STRATÉGIA

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) a Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság (a továbbiakban Államtitkárság) vezetésével megalkotta a [Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia – mélyszegénység, gyermekszegénység, romák – \(2011-2020\)](#) elnevezésű dokumentumot (a továbbiakban Stratégia vagy NTFS).

A Stratégia olyan felzárkózási politikát fogalmaz meg, „*amely a szakpolitikák összehangolásával és komplex beavatkozásokkal kezeli az ország társadalmi kohéziószempontjából meghatározó szociális problémáit, ezzel járul hozzá az ország társadalmi és gazdasági versenyképességének erősítéséhez.*”

A Stratégia elsőként annak környezetét ismerteti, továbbá kiemeli, hogy tartalma összhangban van a kormányprogrammal, az Európai Unió politikákkal, a nemzeti stratégiákkal, és szakpolitikákkal.

Az NTFS helyzetelemzése részletesen bemutatja a mai Magyarországot jellemző szegénységet; a roma népesség, a gyermekek helyzetét; a területi hátrányokat; az oktatáshoz, a

munkavállaláshoz, az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés jellemzőit; valamint a lakhatáshoz és az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférést.

A Stratégia a SWOT analízis módszerével áttekinthető képet ad a társadalmi felzárkózás politikáját jellemző előnyökről, hátrányokról, lehetőségekről és veszélyekről.

Az NTFS stratégiai célrendszere átfogó és specifikus célokat egyaránt megfogalmaz. A **három átfogó cél** a következő:

- „*A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők arányának csökkentése, különös tekintettel a roma népességre.*”
- „*A szegénység, szociális kizáródás újratermelődésének megakadályozása.*”
- „*A társadalmi gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése.*”

A **specifikus célok**, összesen tizenhét darab, a fenti pontokon belül jelölnek meg konkrét kívánalmakat, pl. 1.1.4. „*A közfoglalkoztatás rendszerének fejlesztése, bővítése.*”; 2.3. „*Az iskolai lemorzsolódás csökkentése.*”

Az NTFS szerinti kívánatos célállapot igazodik az [Európa 2020 Stratégia szegénység csökkentési céljához](#), Magyarország e szerint a következőket vállalta:

- A **szegénységben élő gyermekes háztartások** arányát a háztartások 16 százalékáról 12,8 százalékára csökkenti, azaz 174 ezer fővel (45 ezer háztartás) csökken majd a szegénységben élők száma 872 ezer főről (225 ezer háztartás) 698 ezer főre (180 ezer háztartás).
- Az **aktív kereső nélküli háztartásban élők** arányát (0-60 évesek) 10,3 százalékról 8,2 százalékra csökkenti, ez 204 ezer főt érintő csökkentést jelent majd 1018 ezer főről 814 ezer főre.
- A **súlyos anyagi deprivációban élők** arányát 17,9 százalékról 14 százalékra csökkenti, vagyis 1771 ezer főről 1417 ezer főre, azaz 354 ezer fő kerül majd ki ebből a társadalmi-statisztikai kategóriából.

Az EU 2020 stratégia szegénység csökkenési céljai (%)			
	Vállalás (2020)	Vállalás kori adat (2008)	Rendelkezésre álló utolsó adat (2012)
Szegénységben élő gyermekes háztartások aránya	12,8	16	18,7
Aktív kereső nélküli háztartások aránya (0-60 évesek)	8,2	10,3 (12)*	(12,7)*
Súlyos anyagi deprivációban élők aránya	14	17,9	25,7

Magyarázat: * nagyon alacsony munkaintenzitású háztartások aránya.

Forrás: Infoszolg/KSH

A Stratégia az alábbi beavatkozási területeket fogalmazza meg a közpolitikák számára: gyermek jól-lét, oktatás-képzés, foglalkoztatás, egészségügy, lakhatás és bevonás, szemléletformálás, a diszkriminációs jelenségek elleni küzdelem területei. A dokumentum tárgyalja a fenti területeket a prioritások és az alkalmazható eszközök tekintetében is.

A Stratégia kijelöli a politikai, szervezeti és intézményi, valamint uniós finanszírozási háttérrel is. A leghangsúlyosabb szerepe az Államtitkárságnak van, de rajta kívül jó egy tucat intézmény, intézményi-hálózat is részese a folyamatnak.

Elengedhetetlen egy komplex, soktényezős monitoring-rendszer kialakítása, amely képes lesz az eredményesség mérésére.

RÖVID TÁVÚ INTÉZKEDÉSI TERV ÉS ÉRTÉKELÉSEK

A [1430/2011. \(XII. 13.\) Kormány határozat](#) (a továbbiakban Határozat) a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012-2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről címmel, az NTFS megvalósításának rövid távú utasításait tartalmazza, összesen 61 feladat végrehajtását

tűzi ki célul a már ismertetett 7 beavatkozási területen 2014. december 31-i határidővel.

A Határozat végrehajtásának megkezdése óta eltelt időszak értékeléséről két dokumentum ad részletes beszámolót: az egyik az Államtitkárság [Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia Nyomonkövetési jelentés 2013. június](#) (a továbbiakban Jelentés vagy Nyj) (2013. március 15-i állapot).

A Jelentés megállapításai: az intézkedések az Államtitkárság által elfogadott helyzetkép alapján azokra a területekre koncentráltak, ahol a leginkább szükség volt a kormányzati beavatkozásra (pl. integrált oktatás, közösségfejlesztés, munkaerő-piaci integráció, lakhatási szegregáció, romákkal szembeni diszkrimináció).

Konkrétumok a Jelentésből:

- „A Kormány közel 29 milliárd forint európai uniós forrás felhasználásával az **egészségügyi, preventív és egészségfejlesztési programokat** indított.”
- „A Kormány emellett **közfoglalkoztatási programot** indított, mely révén évente közel háromszázezer embernek biztosít munkalehetőséget.”
- A **Munkahelyvédelmi Akcióterv** intézkedései 300 milliárd forint értékben több mint 1 millió ember alkalmazását támogatják kiemelt módon.
- A Biztos Kezdet Gyerekházak, az Integrált Pedagógiai Rendszer, a mentorálást is tartalmazó **ösztöndíj programok** szolgálják az esélyegyenlőség megvalósulását mintegy 75 milliárd forint felhasználásával.
- „A hátrányos helyzetű régiókban megvalósuló **óvodafejlesztések** révén közel 15 milliárd forint forrás felhasználásával valósul meg közel 5 500 új férőhely létrehozása.”

A másik értékelés kilenc civil szervezet által felállított konzorcium [Civil társadalmi jelentés a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia megvalósításáról Magyarországon](#)

2012-ben címet viselő tanulmány (a továbbiakban Tanulmány vagy Ctj).

A **civil Tanulmány megállapításai** az NTFS által megcélzott társadalmi rétegeken belül elsősorban a roma kisebbségre vonatkoznak, hiszen a jelentés készítői erre a feladatra lettek felkérve. A Ctj által vizsgált időszak lezárul 2012 végével, míg az Nyj 2013. március 15-i állapotot mutat. A Ctj megállapításai az NTFS-re vonatkoznak és kevésbé szigorúan a Kh-ra ill. annak implementálására.

A Tanulmány igen részletesen, hat pontban elemzi az NTFS-t lefedve az abban ismertetett beavatkozási területeket, és minden fejezetponton a részletes tényfeltárást követően ajánlásokkal lát el. Megállapításainak és ajánlásainak központi eleme, amely a vezetői összefoglalóban olvasható, az, hogy a romákra vonatkozó *„kifejezett, de nem kizárólagos cél-*

zás” elve *„veszélyeztetheti a megalapozott és sikeres közpolitika-alkotást”*.

Konkrét ajánlások a Tanulmányból:

- **Monitoring:** a rendszert ki kellene egészíteni nagymintás survey típusú felvételekkel, hogy a folyamatok alakulásáról a végrehajtásról komplexebb képet kapjanak a döntéshozók.
- **Oktatás:** 0 és 6 év közötti roma gyerekeknek olyan koragyerekkori fejlesztési támogatás nyújtása, amely elősegíti, hogy integrált óvodai képzésbe járhassanak.
- **Lakhatás:** magánbérlekások bevonásával kellene növelni a szociális bérlekás állományt.

Források:

- [1430/2011. \(XII. 13.\) Kormány határozat](#) – A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012-2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről
- [2003. évi CXXV. törvény](#) – Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
- Civil társadalmi jelentés a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia megvalósításáról Magyarországon 2012-ben, [romadecade.org](#)
- Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban, Tárki 2013 – [Tárki Monitor Jelentések \(2012\)](#), Szegénység és társadalmi kirekesztettség Magyarországon, 2000-2012. fejezet
- [Eurostat statikus táblák](#) – Központi Statisztikai Hivatal
- [Európa 2020 Stratégia](#)
- Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia – [mélyszegénység, gyermekszegénység, romák](#) – (2011-2020), romagov.kormany.hu
- Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia [Nyomonkövetési jelentés 2013. június](#) – romagov.kormany.hu
- Statisztikai tükör 2013/[32,33,53,66](#) – KSH
- [Szociális védelem](#), Társadalmi Helyzetkép (2010) – KSH

Készítette: Dési György
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA KKI

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486

Az információs jegyzet az országgyűlési képviselők tájékoztatása céljából készült.
A dokumentum az összeállítás elkészültének időpontjában fennálló aktuális helyzetet mutatja be.
Az információs jegyzet szerzői jogvédelem alatt áll.